

บทนำ

เมื่อมองย้อนอดีตประมาณ 40 - 50 ปีที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนคนไทย ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับมิติทางเศรษฐกิจ และยังผูกโยงไว้กับมิติทางสังคม การเมือง วัฒนธรรม เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม และปัจจัยภายนอกอีกนานัปการ

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเรียกได้ว่า **พัฒนาการ** หมายถึง การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น โดยที่การพัฒนาเกิดขึ้นได้ในทุกมิติที่ได้กล่าวถึงในเบื้องต้น จึงปรากฏมีบุคคล หน่วยงาน องค์กร สถาบันให้ความสนใจทำการศึกษา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูล ตลอดจนวิเคราะห์ เจาะลึกในแง่มุมต่างๆของแต่ละมิติ ตามวัตถุประสงค์หลากหลายประการที่ได้ถูกกำหนดให้มีขึ้น เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน การดำเนินงาน ในส่วนที่เกี่ยวข้องของบุคคล หรือหน่วยงานนั้นๆ

ในเรื่องของการพัฒนาทางสังคม นับเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างยิ่งอย่างหนึ่งในการพัฒนาประเทศชาติบ้านเมือง ดังที่ได้ถูกกำหนดไว้ใน **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 - 2514)** เป็นต้นมา โดยใช้การพัฒนาสังคมสนับสนุนการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ต่อมาใน **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519)** ได้เริ่มพูดถึงการวางแผนทางสังคม และการกระจายบริการทางสังคม **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524)** เนื่องจากมีความไม่แน่นอนทางการเมือง จึงเน้นการวิเคราะห์ประเด็นปัญหา การกำหนดกรอบนโยบาย และแนวทางในการแก้ไขกว้างๆ **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529)** เน้นความสมดุลในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534)** เน้นวัตถุประสงค์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการนำบริการพื้นฐานที่มีอยู่แล้วมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539)** เริ่มมองเห็นความจำเป็นในการกำหนดแนวความคิด การพัฒนาที่ยั่งยืน เน้นการให้เกิดความสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ด้านความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544)** ปรับแนวคิดการพัฒนาจากเดิมที่เน้นเศรษฐกิจ มาเป็นการเน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา โดยให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม จนมาถึงยุคปัจจุบัน อยู่ในช่วงของการดำเนินงานตาม **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549)** ซึ่งได้อันเชิญแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคมหลายหน่วยงาน อาทิ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงแรงงาน กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รวมทั้งสถาบันการศึกษาต่างๆ ตลอดจนองค์กรเอกชน มูลนิธิต่างๆทั้งภายในประเทศ และที่ได้รับการสนับสนุนจากภายนอกประเทศ จึงเป็นเหตุให้เกิดการจัดเก็บ รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาสังคมเป็นไปอย่างไร้เอกภาพ มีข้อมูลด้านการพัฒนาสังคมปรากฏอยู่ในที่ต่างๆ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงแรงงาน กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข รวมทั้งกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตั้งแต่เมื่อครั้งยังคงเป็นกรมประชาสงเคราะห์ (เดิม) ก่อนเข้าสู่ยุคของการปฏิรูประบบราชการในปัจจุบัน ซึ่งทำให้เกิดปรากฏการณ์ใหม่ขึ้นในสังคม ด้วยการก่อกำเนิดของหน่วยงานที่มีภารกิจ หน้าที่ ความรับผิดชอบโดยตรงในการดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคมอย่างชัดเจน อันได้ถูกกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 หมวด 6 มาตรา 16 ว่า กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับ การพัฒนาสังคม การสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคในสังคม การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพและความมั่นคงในชีวิต สถาบันครอบครัว และชุมชน

เส้นทางที่จะนำไปสู่เป้าประสงค์สูงสุดของการดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่นั้น มีองค์ประกอบมากมาย ซึ่งหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญที่จะละเลยเสียมิได้ คือ เรื่องข้อมูลในการนี้ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องดังกล่าว จึงเริ่มดำเนินการศึกษา ค้นคว้า รวบรวม เรียบเรียงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ทางสังคม จากเอกสาร สิ่งพิมพ์ จากการติดต่อประสานงาน รวมทั้งการค้นหาข้อมูลผ่านทางระบบ internet และดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า มีหน่วยงานองค์กรหลายแห่งดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคม โดยที่ต่างก็มีการจัดทำ จัดเก็บ เรียกใช้ และวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมตามเหตุการณ์ สถานการณ์ ที่ต้องการแตกต่างกันไป แต่ยังไม่มีความเป็นหนึ่งเดียวในการประสานดำเนินการจัดเก็บข้อมูลร่วมกัน และรวบรวมข้อมูลให้อยู่ในที่เดียวกัน เพื่อสะดวกในการเลือกใช้ และเกิดความน่าเชื่อถือได้ในการอ้างอิงแหล่งที่มา

การจัดทำรายงานสถานการณ์ทางสังคม จึงมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ การรวบรวมข้อมูลทางสังคมที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจายตามหน่วยงานต่างๆ ให้เข้ามาอยู่รวมกันได้อย่างครบถ้วน เพื่อให้ผู้บริหารใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายทางสังคม ให้นักวิเคราะห์หรือผู้รับผิดชอบใช้เป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์สถานการณ์ทางสังคม และใช้เป็นตัวชี้วัดสถานการณ์ทางสังคม ตลอดจนให้ผู้สนใจทั่วไปได้รับทราบสถานการณ์ทางสังคมในช่วงเวลาหนึ่งนั้น ในการจัดทำรายงานสถานการณ์ทางสังคมฉบับที่ 1 นี้ จึงมีความจำเป็นที่ต้องพิจารณาเลือกคัดข้อมูลที่มีอยู่ ที่มีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ทางสังคมอย่างมีนัยสำคัญ อย่างเห็นได้ชัดเจน และเป็นข้อมูลที่ได้มีการจัดเก็บลงลึกเข้าไปถึงในระดับ หมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อชี้ให้เห็นภาพของสถานการณ์ทางสังคมและความมั่นคง ซึ่งปรากฏอยู่ในข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ที่ดำเนินการจัดเก็บโดยกรมการพัฒนาชุมชน

กระทรวงมหาดไทย ในเรื่องของที่อยู่อาศัยมั่นคง ความอบอุ่นในครอบครัว รายได้ การดูแลผู้สูงอายุ และคนพิการ โดยที่การวิเคราะห์สถานการณ์ทางสังคม จากมุมมองด้านอื่นจะได้รับการนำเสนอในฉบับต่อไป ซึ่งจะต้องพิจารณาเลือกใช้ข้อมูลจากแหล่งอื่นตามความเหมาะสม ทั้งนี้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้ตั้งปณิธาน มุ่งมั่นไว้ว่า ไม่เพียงแต่จะเป็นผู้รวบรวมข้อมูลทางสังคมที่มีอยู่ให้เป็นระเบียบอย่างเป็นระบบเท่านั้น ยังได้วางแผนดำเนินงานทั้งการจัดเก็บข้อมูลเองโดยตรง และการประสานการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดเก็บข้อมูลทางสังคมในส่วนที่ยังไม่ปรากฏ แต่มีความจำเป็นต้องใช้ไว้ด้วย เพื่อเป็นการส่งเสริมให้กลไกการขับเคลื่อนทางสังคมเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพ สามารถ ตอบสนองความต้องการของประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมาย ทุกระดับได้อย่างเต็มที่ จริงจัง และยั่งยืน